

EXERCITATIO MEDICA
de
AERE MOR-
BIFICO,

Quam
P R Æ S I D E
DN. JOH. MAVRICIO
HOFFMANNO,
Philos. & Medic. D. Chem. atq; Anatom.

Prof. Publ. celeberrimo,
Facultat. Medicæ h. t. DECANO spectatissimo,
Academiæq; LEOPOLDO-IMPERIALIS Naturæ
Curiosorum Adjuncto,

DN. PRÆCEPTORE, FAVTORE atq; Studiorum
suorum PATRONO Optimo, æviternumq;
de venerando, colendo,

Publicæ Commilitonum disquisitioni
subjiciet

CHRISTOPHORVS ERASMVS GOCKELIVS,
Ulmenf.

Autor & Respondens.

Altdorffl Hab. d. xvi. Junij, A. c1o 1oc XCIV.

Excudit HENRICVS MEYER, Acad. Typographus.

ILLVSTRISSIMO ac GENEROSISSIMO

S. R. I.

L. BARONI ac DOMINO,

DOMINO

CHRISTOPHORO

ERASMO,

L. BARONI à RAGKNIZ,

Domino in Perneck, S. Ulrich, Ober-
Marpurg & Ober-Kinberg, Haunsheim, Bergen-
weiler & Dornenstatt &c. &c.

SERENISSIMI ac CELSISSIMI

ELECTORIS PALATINI RHENI

CAMERARIO

SPLENDIDISSIMO, &c.

Domino suo gratiosissimo.

S.

LVSTRISSIME ac GENEROSISSIME

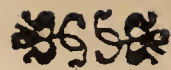
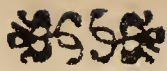
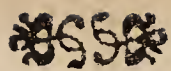
Domine L. B A R O,

Domine gratiosissime,

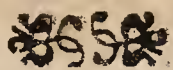
*Mecænas ac Evergeta, eâ quâ par est animi
submissione æviternum devenerande.*

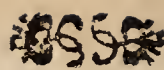
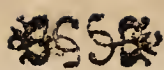
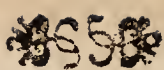
Agnos semper Patronos extitisse,
qui clementiâ in simul & liberali-
tate suâ studia ingenuarum artium
ac disciplinarum promoverere, suis-
que clientibus auxiliatrices manus
porrigere, sicq; bono publico con-
sulere, cum immortalj magni No-
minis sui deprædicatione, non dubitarint, nullus est

qui nesciat, id quod etiam innumera gloriosissima
exempla testantur. Hisce autem bonarum ac libe-
ralium artium Promotoribus ac Evergetis non solùm
jam in Domino quiescens *Illustrissimus ac Generosissimus*
mus L. BARO ac Dominus, Dominus ZACHARIA
GEIZIGHOFER, Dominus in Haunsheim, &c. &
utpote Stipendii sui benignissimus ac liberalissimus
FVNDATOR, sed etiam TV, *Illustrissime ac Genero-*
sissime Domine L. BARO, *Beati Domini Fundatoris*
meritissimus Gener, hujusq; Stipendii beneficentissimus
Administrator & Propagator, meritò annun-
randi estis; Quod mecum multi, qui hactenus hoc
Stipendii beneficio ad continuanda sua studia gratio-
sè adjuti fuere, confirmabunt, ac sempiterno encom-
mio deprædicabunt. Præ multis autem aliis clientibus
Divinâ mihi forte obtigit, ut anno 1673, quo
primo lucem hujus mundi vidi, & Sacri Baptismati
undis initiatus sum, TE *Illustrissime & Generosissime*
DOMINE! *gratiosissimum Susceptorem*, postea ab
anno 1691, quo Athenæum Tubingense aggressus
sum, non solùm benignissimum Stipendii GEIZIG-
HOFERIANI Collatorem, sed in hunc usque diem li-
beralissimum maximumq; Patronum habuerim, qui
charissima TVA Pignora, par *Nobile FRATRVM,*
Per-

Per Illustrēs ac Generosissimos FILIOS, in alma hac
Unversitate Altdorffina studiis operam navantes curæ
neæ committere decrevisti. Pro quibus magnis ha-
tenus in me collatis beneficiis gratias, quas mente
concipere possum, maximas agere, ratio & æquitas
postulat. Accipe ergò *Illustrissime ac Generosissime*
Domine L. BARO, *Mecenas ac Patrone gratiosis-
sime, omni obsequii ac observantia cultu æ viternum
submissè colende*, in grati mei animi tesseram, atque
humilis observantiæ testimonium, munusculum hoc-
ce chartaceum, Dissertationem præsentem Medicam,
studiorum meorum Specimen serena fronte, ac me
ulterius Gratia, favore, ac beneficentia tua prosequi
ac fovere non dedignare. Quam Gratiam atque Pa-
trocinium non solum indefessis studiis, tandem ali-
quando juvante DEO, publico profuturis, sed etiam
debitis meis *TIBI & Per-Illustribus* Dominis *FILIIS*
præstandis officiis, quantum in me est, & quamdiu
vitalis Spiritus hos meos reget artus, tam in Acade-
miis, quàm in itineribus faciendis fidelissimè deme-
reri annitar. DEVM Ter Opt. Max. indefinentibus
interim exoro precibus, ut TE, *Illustrissime ac Ge-
nerosissime* Domine L. BARO, *Domine & Patrone*
Gratiosissime, cum tota Illustrissima Gente, in ex-
opta-

optato Corporis ac Fortunæ statu benignissimè con-
servet, Nestoreos TIBI annos largiatur, atque con-
tra cuncta Bellonæ aliaque pericula TE potentissimè
tueatur!

ILLVSTRISSIMO ac GENEROSISSIMO

Domino L. BARONI,

*Domino ac Patrono meo gratiosissimo,
ac submissè colendo,*

devotissimus cliens

CHRISTOPHORVS ERASMVS GOCKELIVS,
Med. Stud.

J. J.

J. J.

PRÆFATIO.

*M*iseria mortalium & deploranda est post lapsum primorum parentum conditio, ita quidem, ut ex ipsis illis rebus, quibus ad vitæ sustentationem indigent, subinde morbosa suscipiant seminia, ad ægritudinem imò internecionem corporis humani tandem progerminatura.

Neque verò è longinquo testimonia peti debent, cum experientia id quotidiano aëris exemplo confirmet; ex hoc quippe tametsi principium vitale homines viventes percipiunt, & postquam semel angusto uteri carcere emancipati, in vastissimum mundi theatrum immissi libertate frui cœperunt, pro continuando fluidorum vitalium motu, atque moderandâ elasticitate intrinsecâ ejusdem beneficio necessario tam intra quam extra nunquam carere possint, morborum tamen plurimorum inde primitivam quoque captant causam: hinc eruditè Gualter. Charlton in Exercitat. Patholog. V. 2. scripsit: Aër ut ζωὴς αἰθρῶν vitæ causa quodammodo digne reputetur, ita & interdum θάνατος αἰθρῶν, mortis existit auctor, ubi à nativâ sua & ad vitam conservandam requisitâ salubritate defecerit. Si is enim bene constitutus animalium omnium, maximè quæ donantur organis respirandi, vitam tuetur ac conservat,

A

servat,

servat, cur malè constitutus, eorundem vitæ pariter non incommodet? Quod ipsum cum mecum reputaverim, speciminis publici materiam mihi præbere visus est aër morbificus scrutinio ulteriori eò magis dignam, quò magis ejusdem inevitabile sæpius damnum nos premit, afficit, perimit. *DEVS* à cujus imperio omnis aër pendet, Divinæ suæ gratiæ auram benignam proposito meo adspiret, ne ve aëris morbifici malignam sentiamus noxam faxit!

THESIS I.

A Erem ergò morbificum declaraturus, prolixam haud impendam operam, in describendâ è philologorum placitis nominis ratione; tantùm breviter innuisse sufficiat, nomen latinum Aër ad imitationem Græci ἀἴρ, originem habuisse aut ab ἀἴρω, i. e. spiro, aut quoniam ἀεὶ πᾶν aër in perpetuo motu est, aut uti quidam autumant ἀεὶ τὸ ἄγειν, ab eo, quòd ferat terram, vel quòd feratur.

II.

Neque morabor varias aëris significationes, quando is nunc pro vento, spiritu, flatuq; modico, accipitur, ut apud *Virgilium* legimus:

Aëra dimovit tenebrosam & dissipat umbras;

nunc pro sono sumitur, uti à *Varrone* dictum deprehendimus, dum ait: animam, ut conclusa in vesica, quando est arctè ligata, perculeris, aëra reddet: vel pro nebula usurpatur, uti *Horatius* & *Virgilius* fecit: Ille quidem Lib. II. Od. VII.

*Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:*

Hic verò Lib. II. Georg. v. 123.

--- *Vbi aëra vincere summum
Arboris haud ulla jactu potuere sagitta.*

vel pro tuborum cavitate, quâ aëra trahunt fistulæ, non id adhibetur. *Senec. Lib. III. Quint. IV. c. 24.* facere solemus dracones, milliaria & complures formas, in quibus aëre tenui fistulas struimus.

III.

Quin potius sub aëris notione totum quod circa nos undiquaq; proximè est comprehendendo fluidum, triplici materiâ perfusum, ita quidem ut alia crassior, gravior & elastica, exhalationibus & vaporibus referta, ac propriè atmosphæra dicenda, alia subtilior, corpora quæque subiecta utique premens, alia denique subtilissima & ætherea, pondere omni & vi elasticâ destituta, habeatur: Quod si verò quis mallet cum *Clariss. Henrico Mundio* in sua *Ποσειδωνολογία seu commentario de aëre vitali esculentis ac potuentis cap. 1.* aërem appellare materiam fluidam, quæ immenso spatio diffusa terram & cæteros planetas completatur, & ejus partem superiorem à terra remotam, quæ purissima est, & à miasmate quovis terrestri immunis, cœlestem & ætheream nominare; alteram quæ terræ proximè incumbit, vaporibus & exhalationibus oppletur, atmosphæram dicere; demumq; hujus rursus duas regiones recensere, in quarum superiori vaporum & exhalationum apothecas divina sapientia condiderit, unde quoties lubet nubium, fulminum & ventorum materiam derogat, in inferiori focum seminibus rerum fovendis idoneum, & eorum in vitam productorum conservatio- ni aptum constituerit; nec ulli ita sentienti ullam moveo litem.

IV.

Per aërem igitur morbificum intelligo totum, supra, circa, & infra nos, proximè ambiens fluidum, sive cum *Quintiliano* circumfusum nobis spiritum, variæ consistentiæ, molis, figuræ, virtutis, & materialis originis moleculis refertum, partes fluidas solidasque corporis nostri diversimodè morbosè afficiens.

V.

Eapropter nunc statim inquirere juvabit, in modos generales, quibus aër in corpus hujusq; partes tam solidas quam fluidas agere solet, dum deinde demum modos speciales, quibus ipse morbosas agere solet tragœdias varias, indagasse expediet: Primò igitur aër corporis partes solidas fluidasq; afficit, quatenus corpus ambit, atque pororum fibrarumq; cutanearum, tum glandularum subjectarum, vasorumq; hucusq; exporrectorum, inductâ nunc relaxatione, nunc adstrictione præternaturali transpirationem insensilem variè alterat, nuncq; nimium auget, nunc intercipit, nunc derepentè immutat: Secundò quatenus idem pressione sua sive elatere externo elateri interno humoroso-spirituoso-aëreo minùs proportionatus est, & vel hunc supprimendo stagnationibus, obstructionibus, & inde dependentibus inflammationibus aliisve tumoribus occasionem præbet; vel huic cedendo atq; impar evadendo, inflationibus variis partium membranaceo-nervearum, cavarum, diversimodè contextarum, occasionem præbet, quam contentorum respectivè fluidorum effusio morbida hinc inde comitatur: Tertio quatenus idem aër per ossis cribrosi spiracula spiritum sanguinemq; una cum medullari cerebri substantia attingit. Quarto per Aquæ ductum Fallopiæ tympani cavitatem & auris internæ recessus absconditos subintrat

ne

nec minùs probabiliter Quintò per futurarum interstitia
 oraminaq; cranii vasis im- & emittendis destinata sese insi-
 nuat, ac consequenter rursus ad cerebrum ejusq; conten-
 ta penetrat. Sextò lympham glandularum oris, narium,
 esophagi, ventriculi & intestinorum, cum sanguine & spi-
 ritibus aliisq; humoribus hinc inde obviis, nempe chylo,
 bile, succo pancreatico &c. variè afficit; atque interea
 quando simul per rimulam laryngis in asperam arteriam,
 seu bronchum & bronchia pulmonalia hisque appensas
 vesiculas orbiculares pnevmonicas sese insinuat, humo-
 res spiritusq; ibidem præsentés diversimodè movet & im-
 mutat. Atque sic Septimò per totum corpus sese diffun-
 dit, quatenus canalem æque alimentorum ac sanguinis
 pervadit, fluidorumque catholicorum commeatum reci-
 procum sequitur, quorum etiam crasin, motum intesti-
 num & progressivum, fluiditatemq; seu consistentiam tunc
 variè determinare potest.

VI.

Quibus præmissis agendum circumspiciamus nunc
 ordine & distinctè, quot modis specialibus aër foecundus
 morborum plurimorum parens, fieri possit ac soleat? Hic
 verò primò omnium notamus, id perpetrare aërem im-
 moderato qualitatatum primarum vulgo sic dictarum ex-
 cessu; siquidem aër excessive calidus internè quidem par-
 ticulas sanguinis sulphureo-salinas nimium exagitat, ac-
 cendit & quasi inflammat, subtiliores easdem & spirituo-
 sas dissipat, discutit, chyloso-balsamicas nutritias liquat,
 undit, serosas evaporabiles absument, salinas in fluorem a-
 ligat, bilemque cum lymphâ acriorem efficit, demumq; san-
 guinem insequenti coagulationis promptitudini obno-
 xium reddit; externè autem habitum corporis nimium
 rarefacit, poros aperit, ac ultra modum laxas transpi-
 rationi insensibili & sudori concedit habenas; sicque cor-

pus exurit, exsiccat, partes varias inflammationis periculo exponit, dolores à causâ calida aliàs deduci solitos in partibus membranaceo-nerveis intendit & exacerbât, atque demum excretionibus colliqvativis hinc inde ansam præbet; quare *Henricus Mundius l.c. cap. 2.* huc apposite ita scripsit: In calidioribus plagis Elephantiasis, aut scabies cutim deturpant: Cholerae, dysenteriae, & Ileï intestina torquent: Causi & omnimodæ febres sanguinem inflammant. Omnes denique morbi à bile orti hinc dominantur. Morbi etiam pestilentiales, qui in regionibus magis temperatis vix nisi contagione propagantur, in calidioribus plagis spontaneo ortu sæpe emergunt, luesque Tartarea, quæ omnes terras invasit, meridionalibus tantùm originem debet. Nec morbos modo, sed & mortem quoque præsentaneam sæpe attulerunt cœli ardores, propè dictam Ormuziam totus exercitus auræ candentis, ab arenosis desertis delatæ, afflatu suffocatus periit. Mercatores etiam sæpenumerò cum camelis iter per arenas tendentes in ipso itinere concidunt, vehementi solis æstu extincti.

VII.

Contra aër intemperatè frigidus fluida catholica coagulat, & ad stagnationem disponit; ad p. n. acorem suscipiendum eadem deducit, fibrarum nervearum corrugationem spasmodicam dolorificam infert, glandularum subcutanearum meatus constringit, poros cutaneos coarctat, sicque sudorem inhibet, insensilemque transpirationem intercipit; ut hinc febres, tumores, dolores partium membranaceo-nervearum frigidi, catarrhi, & alia exsurgant mala; insuper ulceribus, vulneribus, membranis, ossibusque denudatis aër frigidus insensissimus obvenit.

II X.

Porro aër humidus morbidus non minùs existit, si-
quidem feri accumulatur copiam, illudque intra glandulas
molliores redditas coacervari facit, fibrarum adhæc ner-
vearum membranacearum tendinosarum ac carnosarum
tonum relaxat, ac consequenter totum corpus ultra mo-
dum humectando enervat, cruditatibusque excipiendis
obnoxium reddit, præcipuè autem rhevmatïsmis, feбри-
bus putridis, ulceribus foetidis, anasarcae, cachexiæ, pa-
ralysi, phthisi, & pluribus aliis morbis à colluvie ferosâ
dependentibus, tum speciatiim ab *Hippocr. Sect. III. Aph. XVI.*
parte priori propositis januam pandit amplissimam.

IX.

Siccus denique aër squalorem corpori inducit, tabi-
disque & phthificis exitium minatur, fibras membra-
neas, nerveas, tendineas, carnosasque rigidas reddit, &
ad contracturam seu ariduram invitatur, bilem ingenerat
retorridam, alvum constipat, fauces exurit, sitimque in-
tensissimam efficit.

X.

Post intemperiem sciendum, aërem morbosum eva-
dere repentinâ & insolitâ mutatione, qualis quidem nunc
sub diversis anni tempestatibus, nunc sub unâ eademq;
obtingit, sive dein aër repente ex calido in frigidum, ex
humido in siccum, vel viceversa pervertatur, sive ex im-
provïso insolita aëris intemperies longior, e. g. mensibus
æstivis frigida, vel hybernis calida oboriatur. Etenim si
omnis mutatio repentina est periculosa, quanto magis
taliserit ex aëre producta, utpote quæ & interne & ex-
terne totum corpus afficit atque fluidorum catholicorum
motum consistentiam & crasin multipliciter alterat, tum
insuper solennem illam corporis sub insensibili transpiratio-
ne

ne evacuationem multipliciter inmutat. Hinc ex fide quotidianæ experientiae Artis nostræ Princeps *Hippocr. Sect. III. Aph. I.* scripsit, mutationes anni temporum maxime parere morbos, & in ipsis temporibus magnas mutationes aut frigoris aut caloris & alia pro ratione eodem modo.

XI.

Adhæc aer morbificam sæpe ludit tragoediam quoad suam habitudinem sive consistentiam diversam, nimis siquidem tenuis respirationi & motui vitali impar est, unde etiam ex Illustris *Boylei* tentaminibus factis constat, animalia machinæ pneumaticæ inclusa, aere crassiori evocato, relictoque solum iisdem æthere tenuissimo, protinus spasms tentata exspirare; atque hanc in rem aliquoties jam à nobis citatus *Henricus Mundius cap. 8.* memorat: Eos qui *Tenariffæ* cacumen (quod metæ forma longe supra nubes caput æthereum attollit) curiose superant, spongiis madidis naribus admotis aeris nimis tenuis defectum supplere. Quod idem narrat *Aristoteles* ab illis qui *Olympum* ascenderunt factitatum. Est namque tunc externi aeris elater interni aeris elasticitati moderandæ impar, unde ab hoc viscera interna cava nimium expanduntur, inflantur, & fibræ nimiae tensionis impatientes ad contractiones spasmodicas irritantur, ut hinc *Josephus Acosta* nauseam & vomitiones, quas gravissimas ipse cum sociis quibusdam passus erat, dum *Pericaccæ*, montis *Peruvianæ* & forsan totius orbis editissimi, juga transfret, non ineptè aeris subtilitati acceptas tulerit. Eapropter etiam *alexand. Celeberrimus Bohnius Circulæ sui Physiologico-anatomici Progymnas. V. p. 92.* docuit: fluidum animalium ambiens determinatâ ad intrinsecum gaudere habitudine & relatione; cujus intuitu pisces in aqua, lumbrici, ranæ, serpentes, &c. in terræ cavernis undosis,

is, aves in aeris excelsiore contignatione, reliquaq; animalia in atmosphaeræ strato inferiore seu terræ vicino degunt, hæcque sua loca naturalia vix sine notabili sui incommodo & vitæ periculo mutant, non tantùm quòd inspirationi horum huicq; analogo fluidum ambiens peregrinum minimè congruum existat, sed simul, quòd fluidis eorum intrinsicis æquilibrium adæquatum non præstet.

XII.

Sed & aër morbificus existere potest ratione motus nimii à ventis impetuosis impressi, quorum vehementiâ dem altiùs poris cutis impellitur, eosque nimium comprimit ac constringit, sicque transpirationem insensilem sufflammat, atque sudorem coërcet, quin & effluvia varia & miasmata sibi permixta primo impetu & impulsu oculis vasorum ad superficiem corporis usque exporrectis profundius incuneat: Contrà verò tranquillus aër nullâ ventorum vi agitated et si mitis ac lenis appareat, requietæ tamen & stagnantis aquæ more corrumpitur, vapescit atque deficiente eventilatione sanguinis & spirituum activitati excitandæ minùs aptus existit, atq; hinc etiam aër angustiorum hypocaustorum perpetuò clausorum, aut & carcerum liberi aëræ haud perviorum, aut ventorum ventilabris minus expositorum, squalore suo principio vitali animando prorsus impar habetur, fluidaque catholica cum spiritibus vapida omnique virtute elastica orbata relinquit, quod ipsum etiam damno suo experiuntur, qui campanis urinatoriis vel similibus machinis sub indis inclusi aërem sub reciproco com meatu tandem effectum factum, atque respirationi inidoneum sentiunt, ut hinc *Cornelius Drebelius* singulare artificium adinvenerit, quo aërem ejusmodi denuò animare poterat, quod quidem

dem retulit Illustris Anglus ad essentiæ alicujus cordiacæ particulas, in vaporem resolutas, & effoetum simul aerem phlegmaticumq; animantes; Celeberrimus verò *Pechlinus* in meditatione de aëris & alimentis defectu & vitâ sub undis cap. 9. in machina Drebeliana id accidisse conjicit, quòd ad singulas effoeti aëris expirationes in idoneum & cameratum cavum (nam & instrumenti hujus mechanicam fuisse rationem necesse est) nonnihil essentiæ falis volatilis oleosi influxerit, quo statim veluti fermento partes aliæ aëris defæcatae & postea secretæ sint, aliæ quoq; magis tenuatae & vividiore aurâ vel potestate elasticâ donatae, ut sic de novo receptæ in pectus sanguinem rarefacere potuerint: atque in eo situm fuisse sophisma existimat, quòd tantum duntaxat istius falis influeret in cavum, quantum ad debitam & naturæ singulorum respondentem rarefactionem erat necessarium.

XIII.

Jam verò ulterius disquirere operæ pretium erit, unde aëri effluvia, miasmata & inquinamenta varia advenire possint, ejus crasin ad vitalitatem requisitam corrumpentia? Ubi quidem primò nulli dubitamus cum *ISERANDO* de *DIFMERBROECK* in tractatu de Peste lib. 1. cap. 8. asseverare, à Deo peccatis nostris irascente, malignissimum, occultum, venenosum, & naturæ humanæ infensissimum pestilens seminarium coelitus demitti, quod minimâ quantitate aëri infusum, instar subtilis cujusdam fermenti sese per aërem dilatet, eumq; inquinet, ac plurimis ejus particulis multis in locis seu regionibus similem venenositatis labem imprimat, per cujus communionem non pluribus tantum unius loci incolis, sed pluribus etiam orbis terrarum partibus pestis plerumque communicetur: hujus namq; asserti veritas Christianis ex lectio-

ne S. Scripturæ luce meridiana clariùs elucescît, sic enim
 egimus, quòd Deus jufferit Mosen verba hæc ad Pharao-
 nem eloqui *Exodi cap. 9.* Hæc dicit Dominus Deus He-
 bræorum, dimitte populum meum, ut sacrificet mihi,
 nunc enim extendens manum percutiam te & populum
 tuum peste, peribitisq; de terra. Et *Levit. 26. cap.* ait Do-
 minus, quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed
 ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoq; contra vos ad-
 versus incedam, cumq; confugeritis in urbes vel arces
 munitionis, mittam pestilentiam in medio vestri; & *Deut. 28.*
vers. 21. & 22. adjunget tibi Dominus pestilentiam, donec
 consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam,
 percutiet te Dominus egestate, febre, & frigore, ardore
 & æstu & aëre corrupto ac rubigine. Et *Jerem. Prophetia*
cap. 51. v. 1. hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super
 Babylonem & super habitatores ejus, qui cor suum leva-
 verunt contra me, quasi ventum pestilentem: *II. Reg. c. 24.*
v. 15. & 16. immisit Dominus pestilentiam in Israël de ma-
 ne usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex po-
 pulo à Dan usque ad Ber-sabee septuaginta millia viro-
 rum, cumq; extendisset manum suam angelus Domini
 super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Domi-
 nus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum,
 sufficit: &c. *Habacuc cap. 3. v. 5.* ante faciem Dei ambula-
 bat pestis, & carbunculus ante pedes ejus procedebat.
 Id sanè notandum, quòd Gentiles jam olim pestilentia
 causam Diis attribuerint; sic enim antiquissimus scriptor
Homerus sub initium *Iliadis* ob filiam Chrysis stupratam
 læsum Apollinis Numen telo pestifero in Græcos sæviisse
 memoriae prodidit, & apud *Ovidium* *Lib. VII. Meta-*
morph. fab. 26. Æginetis, narrante *Æaco I.*

*Dira lues populi irâ Junonis iniquæ
 Incidit;*

Similiter *Plinius Lib. VII.* memorat, *Manilius* cùm *Capitoli*o expulsus esset, Deos *Capitulinos* irâ perfusos esse, & contra Romanos sævissimâ peste egisse. Nec minùs videtur etiam eò respexisse *Hippocrates*, quando in *prænotionibus I. 14.* si quid divini in morbis inest, etiam hujus prænotionem ediscendam esse voluit; nam tametsi, accuratè dicente *Lindeno in Selectis Medicis II. §. 34.* in omni morbo cujus neque indoles statim, neque curatio patet, τὸ θεῶν causari superstitiosi sit, in peste tamen illud admittere cogimur; crediderim idèò allegatum hunc *Hippocr.* textum optimè illustrasse *Galenum in commentario*, quando τὸ θεῶν interpretatus est ambientis nos aëris conditionem, non tamen eam, quæ in primis est qualitatibus, sed multo præstantiorem occultiolemq; monente *Charletono Exercitationum Pathologicarum X. §. 22.* quam differte innuit *Hippocr. in lib. de natura humana textu 19.* dum ibi ait, quum unius morbi popularis grassatio consistit, manifestum est diætam non esse culpabilem, sed quem trahimus spiritum in causâ esse, palamq; est insuper, eum ipsum spiritum sive aërem morbosam aliquam exhalationem (νοσθητικὰ ἀπὸ τῆς γῆς) habere.

XIV.

Exinde verò nunc alia emergit controversia, utrum noster astrorum phases positus & certæ conjunctiones, ac siderum in universum influxus, aërem similibus pestiferis miasmatis corrumpere possint? ubi quidem ex Astrologorum judiciariorum mente affirmativa sententia albo esset calculo probanda, siquidem

*Astra movent auram, movet aura salumq; solumq;
His homo vivit, & his planta tenella, cibus;
Sana bonos faciunt succos, malè sana putrentes,
Hinc putris in liquidum pestis origo venis;*

quem

quemadmodum id etiam factum ab *Alexandro Aphrodiseo*, *Avicenna*, *Valesco de Taranta*, *Fernelio*, *Ludovico Mercato*, *Alberto Magno*, *Duncanio Luddelio*, *Georgio Tholosano*, *Michaele Saxone*, *Matthia Mechonio*, *Andrea Angelo*, *Crusio*, *Trichemio*, *Jennerto*, *Mattheo Zeisio*, *Quercetano*, *Vnzero* &c. sicuti loca exitatis authoribus recensuit, atque argumenta præcipua succinctè proposuit *Isbrandus Diemerbræck* in tract. de peste *ib. 1. cap. 8. annotat. problem. 1. pag. 20. & seqq.* Sed cum negativam multò magis veritati affinibus argumentis solidè evicerit *Carolus de la Font* in *Dissert. 1. de veneno pestilentis* *ap. 6.*, huic quoque me applicabo; ad minimum firmiter persuasus sum, ob astrorum innumerum numerum, atque tantam à globo nostro terr-aqu-aëreo eorum distantiam, humanæ mentis conjecturam non posse assequi certam aliquam noticiam, quibusnam astris & cuinam determinatæ cœlorum regioni generatio ejusmodi imminutum sit attribuenda? item an ejuscemodi malignæ sortis effluvia non prius ab inferioribus causis producta & consequenter astris demum communicata fuerint? Inerea tamen astraluce, calore, motuq; , in aërem & corpora nostra agere, & sub tali respectu illum sæpe intemperatum & vitalitati fovendæ non ubivis congruum fieri, hæc utem ad suscipiendos morbosos fomites sæpius disponi, ultro concedimus, & propugnabimus.

XV.

Causas igitur nunc scrutabimur inferiores & nobis propinquiores, à quibus aer sæpius corripitur & depravari solet: Nempe enim ipsa mater tellus ex gremio suo per gnam subterraneum propulsas mittit aporrhœas sulphureas, salinas, acres arsenicales, mercuriales, aliasq; minerales & metallicas, quæ subinde non solum aquas, verum etiam aërem ipsum subeunt & inquinant: Quemad-

modum enim teste *Georgio Agricola de re metallicâ lib. VI. p. m. 172.* in metalli-fodinis venæ & venulæ commiffuræq; faxorum exhalant subtile quoddam virus, ignis vi expressum, ex rebus metallicis aliisque fossilibus, quod ipsum cum fumo sublevatur, non aliter ac pompholyx, quæ in officinis in quibus venæ metallicæ excoqvuntur, ad superiorem parietis partem adhærescit, atque si idem ex terra evolare nequiverit, sed deciderit in lacunas, atque eis innataverit, periculum conflare solet; etenim si quando aqua jactu lapidis aut alterius rei commota fuerit, rursus ex ipsis lacunis avolat, itaq; spiritu ductum homines inficit; sed idem magis efficit fumus igni nondum extincto. Corpora autem animantium isto veneno infecta plerumque continuo turgescunt, & omnem motum ac sensum amittunt, sineq; dolore intereunt. Homines etiam e puteis scalarum gradibus ascendentes, ubi virus incrementum sumserit, rursus in eos decidunt, quia manu non faciunt suum officium, globosæq; & rotundæ ipsi videntur esse, itemq; pedes, aut si bona fortunâ parumper læsi ex his malis evaserint, pallidi sunt, & similes mortuorum. Ita etiam similia effluvia extra cavernas subterraneas exhalantes supra terram aquas & aërem inficiunt, quod ipsum inter alios quoq; testatur *Athanasius Kircheri Mundi subterranei Lib. V. Sect. IV. cap. 3. verbis seqq.* Certum tibi persuadeas velim, hasce antrorum fissuras perniciose spiritus exhalatrices, suam ex subterraneis cavernis originem ducere; infernus verò cavernarum aër multis mineralium succorum quisquiliis tinctus, mox ubi ab æstivis subjacentibus exagitatus fuerit, per hujusmodi fissuras eruclatus effectus pro diversitate materiæ diversissimos præstabit; si enim aer sulphuris adusti halitu tantum tinctus fuerit, is nonnisi avibus periculum adducet; cum bituminis adusti fæcibus mixtos halitus exeruerit.

nec

recroticâ quadam vi infestabit omnia illa animalia, quæ incautius illa loca accesserint. Rursus si arsenico calcinato, antimonio, mercuriali liquore perfuso, tingatur aer, ne ullo remedio mortem cordis suppressione afferet animalibus; si gypseæ materiæ halitus fuerit, mixtâ vitrioli et aluminis portione, accedentes strangulabit. Atque hoc pacto pro materiæ venenosæ conditione differentia nascabit symptomata; quas quidem pestiferas exhalationes procreat vel internus terræ, ut dixi, calor; vel vis ignium saxa cæterasq; minerales glebas adurens, cujusmodi inter alia sunt pyrites, stibium, quod antimonium vocant, cadmia, mercurius sublimatus & innumera alia, quæ aquis fortibus macerata, halitus emittunt adeò exhalationes, ut vel ad primum odorem exaniment. Quæ omnia experimento constant aurifabrorum aut ipsorum fossorum, quorum illi dicta mineralia dum tractant, nisi magna cautela procedant, horrendis irremedicabilibusque morbis infestantur, hi verò aperta subterranea quadam fontis cavernâ, hujusmodi halituum quisquiliis ita pronus consternuntur, ut subinde quotquot ibi laborant, ad unum omnes suffocati intereant.

XVI.

Notum cum primis est in viâ Puteolana antrum Cæcum, intrâ quod hi dimissi à sulphure narcotico obviente tenebricosâ vertigine correpti, & repente ^{α φωνοι} mortui quasi videntur, mox tamen passibus quadraginta circiter inde distanti lacui Agnano dein immerfi vitam notumq; ☉ sæ aquæ beneficio recuperant. Sicuti aliàs non leve impendet periculum hominibus ab effluviis sulphureo-narcoticis, quibus aer cellarum musta fermentescentia comprehendentium, aut laboratoriorum Chemicorum carbonibus accensis æstuantium, refertus est, nisi

nisi ventorum ventilabra liberiùs admiffa ejuscemodi effluvia discutiant aut diffipent.

XVII.

Id verò fidem fermè superat, ab *Helmontio de Lithia cap. 1. §. 18.* relatum, quod circà annum 1320. intra Ruffian & Tartariam, in altitudine graduum 64, non procul palude Kitaya, Horda Bafchirdorum penitus in petra transmutata fuerit cum toto armento, curribus, & armento; dicunturq; etiamnum hodie homines, camelii equi, greges, atq; omne concomitans curruum & armentorum genus, sub dio concretum, horrendo spectaculo, adhuc infaxata stare. Qualem effectum sicuti *Helmontius* illius tractus forti odori faxatili fracido exspirantibus suos inambulones necanti & transmutanti adscripsit; ita *Aventinus in Hist. Bavarie l. 7.* confirmare videtur, scribens plusquam 50. rusticos cum pecude à spiritu salino in terræ motu exorto suffocatos, & in statuas salinas at durabilis materiæ transmutatos, seq; cum Cancellario Austriæ hominum pecorisq; simulacra vidisse.

XVIII.

Ex dictis igitur elucescit, effluvia varia morbifica e terræ visceribus ejusq; superficie aeri accedere: deprehendimus autem porrò supra terram hinc inde etiam similes aporrhoeas eidem adjungi, & quidem: (1) à maris fontium, lacuum, stagnorumq; aquis exhalantibus, sicuti e. g. maris balthici accolæ salinas rigidiores cum aëre captant moleculas, scorbutum endemium fovente (2) à carbonibus fossilibus pro igne exstruendo usualibus, quam ob causam aër Londinensis tabidis phthificisq; exitium minatur & infert. (3) à cloacis, fimetis, sterquilinis & aliis quibuscunq; foetida effluvia dimittentibus, ut idem rectè monuerit *Cl. Scretæ Tr. de febr. castrens. sect. 2. c. 3. p. 18*

I.

GÖCKELI, præclara propago atq; æmula
proles,
Quandoquidem Phœbo nomen cum lau-
de dedisti,

Aëris infausti & quantum Vis corpora lædat,
dum exprimis, Ingenii Viresq; exponere tentas,
Hunc quoq; conatum laudo & quò sidere fausto
In Patria facias Medicam haud inglorius artem,
Egregii Patris exemplo, opto pectore amico,
Et Morbi possis, Mortisq; inhibere furorem.

*Nobil. & CLmo DN. RESPONDENTI,
amoris & honoris causa gratulabun-
dus adposui*

Mauricius Hoffmann, Med. D.
& Prof. Primar. Collegiiq; utriusq; Altdorf.
& Nor. Senior.

II.

Βάλλ' ἔτιως! γεραροῖο κατ' ἴχνη αἴσιε Γονῆ,
καὶ προγόνων σεῦ ἱητρῶν ἀνδρῶν πολυφύμων,
σπυδάζων περ' Ἀκισσοῦνης, ΓΩΚΗΛΙΕ· Τιμῆ
Τῆς ἀρετῆς Σέθεν διπλάσι σινέριππε ἔσοι.

*καρτερίδι & δεηθέντι
ἀποχεδίασε*

Jacobus Pancratius Bruno, D.
& P. P.

III.

GOCKELI, Phoebi & Charitum dulcissima
proles,

Aëra morbosum scribere dum satagis,
Aëra per patulum Laudes & Nomen Honosq;
Se Tua diffundent verticem ad usq; Poli;
Solis utramq; domum complevit Gloria Avita,
Tumet eris celebri nec Genitore minor!

Bono omine plenus

Nobiliss. & Clarissimo

DN. AVTORI RESPONSVRO,

Fautori & Amico suo suavissimo,

de egregio Eruditionis

Specimine gratulabundus

αὐτοχαιδίασθ

P R Æ S E S.

IV.

Il est bon, avoir leu, avec soin & adresse,
le Divin Hippocrate, & feüilletté Galien;
ainsi que Vous avez fait jusqu'icy sans cesse:
Mais tout cela pourtant ne suffit encor bien.

*Au moins on ne doit pas receler sa Science;
mais plutôt en public montrer ce que l'on sait,
& mettre, comme Vous faites, en evidence,
& ce qu'on a appris faire voir en effet.*

*Ce savant Essay donc, dont je Vous felicite,
souhaittant, qu' il Vous cause & honneur & bonheur,
fera, mon cher Amy, Vous meriter ensuite
& remporter bientost le chappeau de Docteur.*

George André Reutter

Carnificibus Senatusconsulto ferio inculcandum esse, ne foetidas cadaverum quorumcunq; detractas pelles, antequam in altiori, ab urbe tamen remoto, loco bene exsiccatae fuerint, aedium superioribus contignationibus suspendant, alias per totam viciniam teterrimus inde exhans squalor maximo cum sanitatis detrimento dispergeretur, naresq; illic degentium perpetim feriret, imò grastante pecorum lue pelles nullo modo detrahant, sed ista cadavera profundioribus fossis integra occultent; (4) a defunctorum vel in bello trucidatorum corporibus inhumatis sub dio relictis, per putredinem resolutis, luem epidemiam saepius concitantibus, (5) ab aegris morbis contagiosis correptis pluribus in uno loco decumbentibus, aërem effluviis suis inquinantibus, ut per contactum virtualem contagium necessariò multiplicetur; quod cum prudentiores bellorum Duces optime nôrint, aegros infectos in castris diutius morari haud sinunt, sed ad evitandum amplius contagii damnum in xenodochia maturè ablegant. (6) ab aedibus recens extractis & tinctis, scalcariis sulphureisq; narcoticis exhalationibus sanguini praecordiorum pulmonali, spirituiq; cerebri animali, intensissimis.

XIX.

Atq; hîc videtur *ως εν παρόδω* etiam commemorandum, aërem fulminum fulgurumq; sulphureo-salinâ narcotici & coagulativâ anathymiasis foetum saepius repentinæ et improvisæ homines tradere neci, fluidorum catholicorum vitalium motum in momento intercipiendo, spirituumq; eclipsin inferendo; sicuti huic opinioni *Cardani* 8. varietate rerum c. 43. observatio probabilitatis singularem speciem conciliat, quâ memorat, in Lemno Insula, ubi Insulae cornu dividitur, octo menses cum sub

C

quer-

quercu coenassent, à fulmine percussos & exanimatos
suum quemq; schema, sub quo discubuerat, retinuisse,
ita ut unus comedere videretur, alter ori poculum ma-
nu admovere, alius bibere, cumq; omnes nigri essent,
imaginem totidem statuarum repræsentâsse.

XX.

Tandem etiam morbificus dici meretur aër, qui ob
ιδιοσυγκροσίαν aliquibus hominibus adversus est, sicut e. g.
aër effluviis rosarum, moschi, ambraë, similibusq; odo-
riferis imbutus, feminis quibusdam hystericam concitat
passionem, aut capitis dolorem parit: Plura hâc vice ad-
dere nec libet, nec licet, etsi argumenti propositi ampli-
tudo plura suggereret, quæ in aliam reservabimus
occasionem.

SOLI DEO GLORIA
sit in æternum!

F I N I S.

COROLLARIA.

1. In aëre medicato præscribendo ad consuetudinem etiam re-
spiciendum est.
2. Bili ab omento particulas subministrari oleosas, non impro-
babile censemus.
3. Februm plerarumq; ortus à stagnatione fluidorum catho-
licorum præviâ facile deduci potest.
4. Medicamenta Chémica dextrè præparata, atque à Medi-
prudente decenter præscripta, tuta sunt.

